

**HUDÁKOVÁ, Jana – SAVKOVÁ, Veronika (2015):
*Uspávanka – folklórny žáner (aj do školy). Vysokoškolská
 učebnica. Prešov: Filozofická fakulta Prešovskej univerzity.
 174 s. ISBN 978-80-555-1463-5***

Slávka Kopčáková

Filozofická fakulta, Prešovská univerzita v Prešove
 slavka.kopcakova@unipo.sk

Ľudská kultúra zahŕňa všetky tradície, zvyky, jazykové, náboženské či umelecké prejavy do spoločného duchovného vlastníctva určitých etnických či národných spoločenstiev. Komunikačné a umelecké prejavy pestované v rámci rodinných pút patria k veľmi špecifickým prejavom, zafarbeným emocionálne a predstavujúcim určité intímne oblasti života rodiny. Vysoko pravdepodobne objavuje sa uspávanie s pomocou hudobného elementu ako komunikačný akt už od úsvitu ľudstva. Takmer v každej civilizácii – európska je podľa Waltera Wioru (*Les quatre ages de la musique à l'ère de la technique*, Paris, 1963) iba jedna z približne 60 existujúcich na našej planéte – je možné vidieť matku, ako kolíše, rytmicky pohodáva, šepkaním, tichým kvílením a pod. utišuje dieťa, ktoré je nepokojné alebo je na hranici ponorenia sa do spánku. Z hľadiska rečového prejavu ide často o komunikáciu zbavenú sémantických zreteľov a berúcu do úvahy viac zretele fonetické. Nejde teda o priame sprostredkovanie verbálneho posolstva, napriek tomu však uspávanka buduje základné stavebné kamene rečového prejavu omnoho skôr, než vôbec dieťa začne používať jazyk na komunikáciu s matkou či mu aspoň rozumieť.

Téma uspávanky nie je často traktovanou vedeckou či pedagogickou témou. O to s väčším záujmom sa ponoríme do textu vysokoškolskej učebnice dvoch autoriek, skúsenej hudobnej pedagogičky Jany Hudákovovej, vysokoškolskej učiteľky pôsobiacej na Inštitúte hudobného a výtvarného umenia Filozofickej fakulty Prešovskej univerzity v Prešove, a Veroniky Savkovej, začínajúcej učiteľky hudobnej výchovy a zanietenej folkloristky. Z textu cítiť lásku k ľudovej hudobnej kultúre a krédo vinúce sa celou učebnicou „*Aby uspávanka nezanikla...*“ (s. 6). Autorky ju považujú za „*archetyp ukrytý v našom nevedomí, ktorý vzbudzuje v istom zmysle úctu*“ [...] „*dospelým by mala neustále pripomínať skutočné hodnoty zmysluplnej ľudskej existencie a pravých hodnôt – akými sú láska, nežnosť, ochrana, bezpečie.*“ (s. 148).

Vysokoškolská učebnica je určená študentom učiteľských fakúlt študujúcim odbor hudobná výchova, s podporným aparátom študijných disciplín, ako sú didaktika hudobnej výchovy či úvod do hudobného folklóru. Prvá kapitola práce *1 Uspávanka – piesňový žáner tradičného folklóru* sa snaží definitoricky uchopiť témou vymedzený piesňový žáner, klasifikovať uspávanky na základe etnických, geografických (pozn. „*územie pôsobenia*“ by bolo vhodnejšie nazvať územím výskytu), ďalej na základe jazyka a textu, mikro- a makroareálových kritérií, ako aj podľa autora, hudobnej formy, hudobného slohu, hudobného žánru a podľa vecných okruhov kľúčového komponentu konkrétnej uspávanky. Za vcelku zdarný autorský prínos považujem stanovenie funkcií uspávanky na základe známych funkcií hudby ich logickou selekciou s fokusom na emocionálny, zážitkový, kognitívny, interpretačný a umelecko-estetický aspekt. Podobne význam uspávanky odvodený z najmodernejších poznatkov muzikoterapie a hudobnej psychológie je autorsky prínosný.

Kapitola 2 *Úloha uspávanky vo vývine jedinca* prináša veľmi zaujímavé a nové poznatky zo psychológie (primárnosť sluchu pri vývine jednotlivých zmyslov ľudského

zárodku, ako i jeho vyhasínanie ako posledného zmyslu po ukončení života) i hudobno-pedagogickej literatúry (autorky efektívne pracujú s pomerne novým termínom „prenatálna hudobná výchova“). Kapitola so zreteľom na zacielenie učebnice pre budúcich pedagógov uvažuje nad ontogenézou jedinca, prierezovo poukazuje na kľúčové momenty a špecifiká jednotlivých období (dojčenský a batolivý vek, predškolský vek, mladší školský vek, starší školský vek, adolescencia, dospelosť, staroba), pričom poukazuje na fakt, že čím vyššie štádium ontogenézy, tým viac sa jedinec transformuje z prijímateľa na potenciálneho tvorca, improvizátora, interpreta, prípadne recipienta umeleckejších foriem spracovania.

V tretej kapitole učebnice *3 Analýza slovenských ľudových uspávaniek* autorky cez základné charakteristiky ľudovej piesne abstrahujú základné črty uspávanky, pričom podstatnou obsahovou náplňou kapitoly je spevník, obsahujúci približne šesť desiatok slovenských ľudových uspávaniek. Každá je uvedená svojím názvom, podľa možnosti regiónom výskytu, opatrená je textom, ako aj možným harmonickým sprievodom (cez zaužívané značky). Autorky krátko opisujú jej charakter (tónorod, ak je možné ho určiť vzhľadom na kvintakordálnu povahu slovenskej ľudovej piesne), resp. špecifikujú stupnicu, metrum, intonačný rozsah, hudobnú formu, prípadne nárečovú oblasť. Pochválne a úprimným slovom pedagogičiek je aj konštatovanie „*Etnomuzikologické rozbor, samozrejme, prenecháme odborníkom oblasti etnomuzikológie*“ s. (148). Kapitola totiž nemá doslovne analytický ráz, skôr piesne charakterizuje. Pre edukačnú prax je však oveľa podstatnejšie, že pri každej piesni, buď cez textovú interpretáciu, alebo kontext použitia, prinášajú autorky odporúčania do praxe z hľadiska náročnosti piesne, jej zaradenia z hľadiska fázy ontogenézy (pre ktorý vek), z hľadiska vhodnosti pre vokálne alebo perцепčné činnosti atď.

Učebnica má peknú grafickú úroveň spracovania, je obohatená o vizuály, konkrétne o detské kresby spojené s motívmi uspávaniek, dieťaťa a matky, anjelov, bábik a ďalších elementov detského sveta. Vykazuje aj menšie formálne nedostatky, napr. duplicita uvádzania odkazov pod čiarou (v prvej kapitole) pri použití harvardskej citačnej metódy v kontexte výkladu. Kapitulu *4 Uspávanka ako súčasť edukačného procesu* považujem za torzovitú, a to z nasledujúceho dôvodu: pri klasifikácii ľudových piesní neberie do úvahy nosné práce Jozefa Kresánka, Hany Urbancovej, Sone Burlasovej, Lubomíra Tylnera z oblasti československej etnomuzikologickej proveniencie, je len náznakom teoretického spracovania. Jej obsah tvoria prípravy na vyučovanie. Podľa môjho názoru, čo ako metodicky premyslené, mali byť zaradené do sekcie prílohy. Uvedomujem si na druhej strane, že je to vec autorského názoru a rozhodnutia, aký status akému typu textu prisúdi. Na konci učebnice sa vyskytuje zoznam použitých zdrojov k uspávkám, pričom cenným je fakt, že niektoré pochádzajú z vlastných etnomuzikologických výskumov spoluautorky učebnice Veroniky Savkovej.

V predkladanej vysokoškolskej učebnici autorky veľmi presvedčivo smerujú celý tok úvah a originálnych myšlienok k potrebe oživenia žánru uspávanky, pričom dôvody na to sú v celej práci dostatočne vyargumentované súčasne s poukázaním na možnosti využitia uspávanky v hudobnej edukácii prakticky na všetkých stupňoch primárneho a sekundárneho vzdelávania. Vysokoškolská učebnica prináša vlastný autorský prínos v kombinácii s najnovšími poznatkami hudobnej pedagogiky, psychológie a muzikoterapie, čím prekračuje úzky rámec hudobnej výchovy smerom k liečebnej pedagogike, resp. aj k terapii umením či k multikultúrnej výchove. Poskytuje podnety na zamyslenie, vhodný a precízne vyselektovaný piesňový materiál pre tých učiteľov hudobnej výchovy, ktorí sa usilujú o prehĺbenie poznania a estetického prežívania svojich žiakov pomocou speváckych aktivít, ako aj pre folkloristov. Prestavuje cenné obohatenie odbornej spisby o tradičnej hudbe a zároveň dôležitý študijný materiál, originálny a v našom myšlienkovom prostredí nový. Nielen odborne a pedagogicky, ale aj ľudsky smeruje finále práce k apelatívnemu výroku (s. 149): „*Uspávanka by mala byť prirodzenou súčasťou života každého človeka, aspoň každej ženy, ktorá v sebe nesie*

prirodzený kód materstva a materinskej lásky, šťastia a pohody, ktoré chce svojmu okoliu rozdávať. Nie je nič jednoduchšie, ako to urobiť spievaním – spievaním uspávanky.“

